

Zagrożenie nielegalną imigracją na polskim odcinku zewnętrznej granicy Unii Europejskiej*

Uwagi wprowadzające

Od wieków migracje, jako zjawisko społeczne oraz polityczne, towarzyszą ludzkości. Procesy te ulegają stałym zmianom warunkowanym czynnikami *push* (wypychającymi) w państwach wysyłających oraz czynnikami *pull* (przyciągającymi) w państwach przyjmujących. Czynnikami sprzyjającymi migracji są nie tylko konflikty i ucieczka przed wynikającymi z nich zagrożeniami, ale także poszukiwanie lepszego miejsca do życia. Ludzie migrują w celu zwiększenia swoich możliwości rozwojowych oraz z chęci podniesienia standardu życia¹.

Aktualnie Europa mierzy się z największym napływem imigrantów od zakończenia II wojny światowej. Migracja ta nie zawsze przyjmuje formy zgodne z prawem. Dlatego też potrzebna jest analiza zjawiska imigracji nielegalnej, tj. nielegalnego przekraczania granic. Analizie poddano sytuację na zewnętrznych granicach Unii Europejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem polskiego odcinka zewnętrznej granicy UE.

Analiza sytuacji migracyjnej na zewnętrznych granicach Unii Europejskiej

Analizując sytuację na granicach zewnętrznych UE pod względem przemieszczania się osób, agencja Frontex podaje takie wskaźniki jak liczba osób przekraczających granice oraz liczba wydanych wiz. Agencja jest również odpowiedzialna za monitorowanie zjawiska nielegalnej imigracji do państw członkowskich, a informacje w tym zakresie podaje według określonych wskaźników. Do tych wskaźników zaliczono liczbę osób, które: 1) nielegalnie przekroczyły granicę poza przejściami granicznymi, 2) przekroczyły granicę przez przejście graniczne w ukryciu (przemyt migrantów), 3) posługiwały się fałszywym dokumentem przy przekroczeniu granicy, 4) otrzymały decyzję o odmowie wjazdu, 5) przebywały nielegalnie na terytorium państwa członkowskiego UE, 6) otrzymały decyzję o zobowiązaniu do po-

* Opracowanie powstało w wyniku badań prowadzonych w ramach projektu „SIC – Modułowy wielozadaniowy System Identyfikacji Cudzoziemców wraz z modułem analizy ryzyka ofiar przestępstwa handlu ludźmi” (DOBR-BIO4/055/13127/2013) finansowanego przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju.

¹ Por. R. Suduł, *Definicje i uwarunkowania nielegalnej migracji*, [w:] *Agencja Frontex w strefie Schengen. 10 lat doświadczeń*, red. A. Kuś, A. Kosińska, A. Szachoń-Pszenny, Lublin 2015, s. 201.

wrotu, 7) wobec których wykonano decyzję o zobowiązaniu do powrotu, 8) swoim zachowaniem ułatwiały innym osobom nielegalne przekroczenie granicy.

Tabela 1. Obraz statystyczny zjawiska nielegalnej migracji w Unii Europejskiej w latach 2011–2015

Forma	2011	2012	2013	2014	2015
Nielegalne przekroczenia granicy poza przejściami granicznymi	141 051	72 437	107 365	283 532	1 822 337
Przemyt migrantów	282	591	599	3 052	3 642
Posługiwanie się fałszywym dokumentem	5 255	7 804	9 804	9 420	8 373
Odmowa wjazdu	118 277	116 524	129 235	114 887	118 495
Nielegalny pobyt	350 948	344 928	345 098	441 780	701 625
Wydane decyzje o zobowiązaniu do powrotu	231 385	269 949	224 305	252 003	286 725
Wykonane decyzje o zobowiązaniu do powrotu	149 045	158 955	160 418	161 309	175 220

Źródło: Frontex, *Annual Risk Analysis*, Warsaw 2015, s. 12. Frontex, *Annual Risk Analysis*, Warsaw 2016, s. 4, <http://frontex.europa.eu/publications/>, dostęp z dnia 15.07.2016.

Sytuacja na granicach zewnętrznych Unii Europejskiej w 2015 roku była bezprecedensowa. Po raz pierwszy od zakończenia II wojny światowej zarejestrowano tak dużą liczbę osób, które nielegalnie przekroczyły granice pomiędzy przejściami granicznymi. Nielegalna migracja skoncentrowała się w trzech obszarach geograficznych: na granicy morskiej między Turcją i Grecją, na granicy środkowo-środkomorskiej oraz na granicy państw Bałkanów Zachodnich².

Tabela 2. Ujawnieni cudzoziemcy, którzy nielegalnie przekroczyli granice zewnętrzne UE w latach 2011–2015

Szlaki	2011	2012	2013	2014	2015
wschodnio-środkomorski	57 025	37 224	24 799	50 834	885 386
zachodnio-bałkański	4 658	6 391	19 951	43 357	764 038
środkowo-środkomorski	64 261	15 151	45 298	170 664	153 946
zachodnio-środkomorski	8 448	6 397	6 838	7 842	7 164

² Frontex, *Annual Risk Analysis*, Warsaw 2016, s. 14.

Szlaki	2011	2012	2013	2014	2015
cyrkulacyjny (z Albanii do Grecji)	5 269	5 502	8 728	8 841	8 932
wschodni-ładowy	1 049	1 597	1 316	1 275	1 920
zachodnio-afrykański	340	174	283	276	874
czarnomorski	0	1	148	433	68
Razem	141 051	72 437	107 365	282 962	1 822 337

Źródło: Frontex, *Annual Risk Analysis*, Warsaw 2016, s. 14, <http://frontex.europa.eu/publications/>, dostęp z dnia 15.07.2016.

Zgodnie z informacjami przedstawionymi w tabeli 2. agencja Frontex w latach 2011–2015 zdiagnozowała osiem szlaków nielegalnej imigracji wiodących do Europy. Większość z nich prowadziła przez południowe wybrzeża Europy.

Szlak wschodnio-śródnomorski przebiega z Turcji do UE przez Grecję, Bułgarię i Cypr drogą morską i lądową. W roku 2015 ujawniono na nim rekordową jak dotąd liczbę nielegalnych imigrantów, pochodzących głównie z Syrii, którzy dotarli do wybrzeży greckich wysp. Pod koniec roku odnotowano także wzrost liczby nielegalnego przekraczania granicy przez obywateli Afganistanu³. Jeszcze w latach 2010–2011 na szlaku tym ujawniano najwięcej obywateli Pakistanu i Afganistanu⁴, dopiero od 2012 roku dominowały tam zatrzymania obywateli Syrii. Taki stan uwarunkowany był trwającą od 2011 roku wojną domową w tym państwie.

Szlak zachodnio-bałkański stanowi drogę **tranzytową dla migrantów przekraczających granicę grecko-turecką i próbujących przedostać się do innych państw członkowskich UE przez Macedonię i Serbię**. W ostatnich dwóch latach najwięcej zatrzymań miało miejsce na granicy węgiersko-serbskiej oraz chorwacko-serbskiej⁵. Większość imigrantów ujawnionych na tym szlaku przybyła wcześniej na greckie wyspy, a potem podjęła drogę przez państwa byłej Jugosławii. Po tym jak Węgry wybudowały fizyczną zaporę na swojej granicy w postaci płotu w 2015 roku, dominujący kierunek przepływu migrantów przekierowany został na granicę serbsko-chorwacką⁶. Migranci zaczęli kierować się następnie ku granicy słoweńskiej i przez to państwo oraz przez Austrię podróżowali dalej do państw Europy Zachodniej i Północnej⁷. Jeszcze w 2014 roku najwięcej zatrzymanych na tym szlaku stanowili obywatele Kosowa, Afganistanu oraz Syrii⁸. Od roku 2015 najwięcej zatrzymanych stanowią osoby o nieustalonym obywatelstwie oraz obywatele Syrii i Afganistanu.

³ Tamże, s. 16.

⁴ Frontex, *Annual Risk Analysis*, Warsaw 2012, s. 14.

⁵ Frontex, *Annual Risk Analysis*, Warsaw 2015, s. 16.

⁶ Frontex, *Annual Risk Analysis*, Warsaw 2016, s. 16.

⁷ Tamże s. 19.

⁸ Frontex, *Annual Risk Analysis*, Warsaw 2015, s. 16.

W przeciwieństwie do sytuacji na wskazanych powyżej szlakach, na szlaku środkowo-śródziemnomorskim, prowadzącym do UE z Tunezji i Libii przez Włochy i Malte, w 2015 roku odnotowano spadek liczby nielegalnych imigrantów o 10% w stosunku do roku 2014. Spowodowane było to przede wszystkim przekierowaniem migracji obywateli Syrii z tego szlaku na szlak wschodnio-śródziemnomorski⁹. Co nie dziwi, na analizowanym szlaku ujawnionych zostało najwięcej obywateli Erytrei, Nigerii, Somalii¹⁰ oraz znaczna liczba osób o nieokreślonym obywatelstwie pochodzących z regionów subsaharyjskich. Ogółem, w latach 2012–2014 na odcinku środkowo-śródziemnomorskim **zatrzymywano najwięcej nielegalnych imigrantów z Tunezji, Nigerii, Somalii, Erytrei, Syrii i Afryki Środkowej**¹¹.

Szlak zachodnio-śródziemnomorski prowadził z państw Afryki Wschodniej przez Hiszpanię (głównie hiszpańskie enklawy Ceutę i Melillę). Tą drogą do Europy usiłują przedostać się obywatele Algierii oraz Maroka¹². Liczba ujawnionych nielegalnych migrantów na tym szlaku pozostawała stała i w porównaniu z przedstawionymi wyżej szlakami niewielka.

Podobna sytuacja utrzymywała się na cyrkulacyjnym szlaku prowadzącym do UE z Albanii przez Grecję. Szlakiem tym docierali stale przede wszystkim obywatele Albanii. Sporadycznie pojawiali się obywatele innych państw, np. Macedonii, Gruzji oraz Kosowa. Nielegalna migracja obywateli Albanii do UE zmalała od końca roku 2010, od kiedy UE zniosła obowiązek wizowy wobec tej grupy cudzoziemców¹³. W latach 2013–2015 liczba ujawnionych osób nielegalnie przekraczających granice szlaku trasą Albania-Grecja utrzymywała się na stałym poziomie¹⁴.

Nielegalna migracja szlakiem zachodnio-afrykańskim, prowadzącym z Senegalu, Mauretanii i Maroka do UE przez Hiszpanię (głównie Wyspy Kanaryjskie), była to głównie migracja ludności Gwinei, Wybrzeża Kości Słoniowej, Gambii¹⁵ oraz Maroka¹⁶. Szlakiem czarnomorskim, biegnącym z Turcji, Rosji i Ukrainy do UE przez Bułgarię i Rumunię nielicznie dostawali się do UE obywatele Afganistanu¹⁷, Syrii, Iraku, Iranu¹⁸.

Łądowy szlak, określony mianem wschodniego-łądowego lub granic wschodnich, prowadził do UE przez Finlandię, Estonię, Łotwę, Litwę, Polskę, Słowację, Węgry i Rumunię. W ostatnich latach szlakiem tym usiłowali przedostać się obywa-

⁹ Tamże.

¹⁰ Tamże, s. 17.

¹¹ Tamże.

¹² Frontex, *Annual Risk Analysis for 2010*, Warsaw 2010, s. 19.

¹³ Tamże.

¹⁴ Frontex, *Annual Risk Analysis*, Warsaw 2015, s. 16.

¹⁵ Frontex, *Annual Risk Analysis*, Warsaw 2016, s. 17.

¹⁶ Frontex, *Annual Risk Analysis*, Warsaw 2013, s. 21.

¹⁷ Frontex, *Annual Risk Analysis*, Warsaw 2015, s. 16.

¹⁸ Frontex, *Annual Risk Analysis*, Warsaw 2016, s. 17.

tele Afganistanu, Wietnamu, Gruzji, Syrii¹⁹. W roku 2015 cudzoziemcy zaczęli wykorzystywać nową trasę, tzw. szlak arktyczny prowadzący z Rosji do Norwegii i Finlandii²⁰. Mimo ogólnej niskiej liczby ujawnianych obywateli państw trzecich (1920) na granicy norwesko-rosyjskiej oraz fińsko-rosyjskiej w 2015 roku należy odnotować znaczny wzrost liczby bezpodstawnych wniosków o nadanie statusu uchodźcy²¹.

Analizując sytuację na szlakach prowadzących do Unii Europejskiej, należy zauważyć, że w 2015 roku największą liczbę nielegalnych migrantów stanowili obywatele Syrii oraz Afganistanu. Większość z nich przybyła z Turcji na greckie wyspy. Liczby imigrantów z tych państw podawane przez Frontex są jedynie przybliżone, gdyż w warunkach tak masowej imigracji do Europy pojawiło się zjawisko „zmiany obywatelstwa”²². Polega ono na tym, że migranci często pozbywają się dokumentów tożsamości. Po przybyciu do Europy podają się za obywateli państw dotkniętych aktualnie konfliktami czy klęskami żywiołowymi tylko po to, aby zwiększyć swoje szanse na uzyskanie ochrony międzynarodowej. W tych okolicznościach identyfikacja jest trudna, a czasami wręcz niemożliwa. Problem ten stanowi największe wyzwanie, z jakim przyszło mierzyć się służbom granicznym państw UE, a także instytucjom odpowiedzialnym za rozpatrywanie wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej.

Analiza zjawiska nielegalnej imigracji na polskim odcinku zewnętrznej granicy Unii Europejskiej

Polski odcinek lądowej zewnętrznej granicy Unii Europejskiej stanowią fragmenty granicy z Rosją (232,04 km), Białorusią (418,24 km) oraz Ukrainą (535,18 km), co stanowi 36,7% długości granicy państwowej RP. Ogółem polski odcinek granicy zewnętrznej UE liczy 1163,25 km²³. Nie jest to najdłuższy lądowy odcinek zewnętrznej granicy Unii Europejskiej jednego państwa członkowskiego, ale styka się aż z trzema państwami, które nie należą do UE²⁴. Z punktu widzenia zjawiska migracji do UE, stanowi część szlaku „wschodniego-lądowego”. Jak wskazano, na szlaku tym ujawnianych jest niewiele zdarzeń polegających na przekroczeniu granicy państwowej poza przejściami granicznymi²⁵.

¹⁹ Tamże.

²⁰ Tamże, s. 21.

²¹ Tamże, s. 17.

²² Tamże.

²³ Dane na podstawie informacji przedstawionych na oficjalnym portalu Komendy Głównej Straży Granicznej, <http://strazgraniczna.pl/pl/granica/granice-rp/1910,Granice-RP.html>; odczyt z dn. 23.07.2016.

²⁴ Por. A. Szachon-Pszenny, *Acquis Schengen a granice wewnętrzne i zewnętrzne w Unii Europejskiej*, Poznań 2014, s. 270, A. Moraczewska, *Transformacja funkcji granic Polski*, Lublin 2008, s. 233.

²⁵ Problem nielegalnej migracji autorka omówiła także w opracowaniach: M. Perkowska, *Fenomen nielegalnej migracji w Polsce*, [w:] *Status cudzoziemca w prawie międzynarodowym. Implika-*

Tabela 3. Zatrzymani za nielegalne przekroczenie granicy poza przejściami granicznymi na polskim odcinku zewnętrznej granicy UE w latach 2011–2014

Rok	Zatrzymani poza przejściami granicznymi	Rosja	Białoruś	Ukraina	Morska zewnętrzna	Lotnicza zewnętrzna	Razem
2014	Razem	14	50	128	60	4	256
	Polacy	9	24	38	46	3	120
	Cudzoziemcy	5	26	90	14	1	136
2013	Razem	19	74	118	20	0	231
	Polacy	11	23	37	19	0	90
	Cudzoziemcy	8	51	81	1	0	141
2012	Razem	13	134	88	39	0	274
	Polacy	4	18	22	38	0	82
	Cudzoziemcy	9	116	66	1	0	192
2011	Razem	29	37	156	17	0	239
	Polacy	18	26	45	14	0	103
	Cudzoziemcy	11	11	111	3	0	136

Źródło: Komenda Główna Straży Granicznej (dokument niepublikowany, przekazany Autorce z Komendy Główniej Straży Granicznej na jej indywidualny wniosek – przyp. red.).

W latach 2011–2014 liczba zatrzymanych na polskim odcinku zewnętrznej granicy UE stanowiła od 17% do 22% ogółu zatrzymanych na szlaku wschodnim-lądowym. Pomijając obywateli polskich zatrzymywanych za nielegalne przekraczanie granicy z Polski do państw trzecich, odsetek ten spada do poziomu od 10% do 12% zatrzymanych na szlaku wschodnim-lądowym. Na podstawie tej analizy należy stwierdzić, iż w porównaniu z pozostałą częścią tej trasy zagrożenie nielegalną migracją na polskim odcinku zewnętrznej granicy UE nie jest znaczące.

cje w prawie Unii Europejskiej i polskim porządku prawnym, red. O. Łachacz, J. Galster, Olsztyn 2013, s. 305–318; M. Perkowska, E. Jurgielewicz, *Zwalczanie nielegalnej migracji w polskim prawie karnym – wybrane aspekty implementacji prawa Unii Europejskiej*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2014, nr 15, s. 71–82.

Tabela 4. Zatrzymani za nielegalne przekroczenie granicy poza przejściami granicznymi na polskim odcinku wewnętrznej granicy UE w latach 2011–2014

Rok	Zatrzymani poza przejściami granicznymi	Morska wewnętrzna	Lotnicza wewnętrzna	Litwa	Słowacja	Czechy	RFN	Razem
2014	Razem	104	53	134	53	490	1 249	2 083
	Polacy	4	5	0	0	0	16	25
	Cudzoziemcy	100	48	134	53	490	1 233	2 058
2013	Razem	69	27	67	18	215	1 302	1 698
	Polacy	2	1	0	0	0	4	7
	Cudzoziemcy	67	26	67	18	215	1 298	1 691
2012	Razem	43	129	67	5	312	813	1 369
	Polacy	1	1	0	0	1	0	3
	Cudzoziemcy	42	128	67	5	311	813	1 366
2011	Razem	9	17	45	3	223	679	976
	Polacy	1	0	0	0	0	1	2
	Cudzoziemcy	8	17	45	3	223	678	974

Źródło: Komenda Główna Straży Granicznej (dokument niepublikowany, przekazany Autorce z Komendy Głównej Straży Granicznej na jej indywidualny wniosek – przyp. red.).

W tabeli 4. przedstawiono liczby osób zatrzymanych za nielegalne przekroczenie granicy poza przejściami granicznymi na polskim odcinku wewnętrznej granicy UE. Wszystkie zdarzenia miały miejsce *de facto* poza przejściami granicznymi, gdyż na lądowych wewnętrznych granicach UE i strefy Schengen nie funkcjonują przejścia graniczne. Wyjątkiem, z racji wymogów technicznych, są granice morskie i lotnicze. Analiza tych danych pozwala stwierdzić, że w sytuacji Polski częściej mamy do czynienia z nielegalnym przekraczaniem granicy poza przejściami granicznymi na odcinkach wewnętrznej granicy UE. Wynika to jednak ze wspomnianego braku przejść granicznych i faktu, że **każde przekroczenie granicy RP na granicy z RFN, Czechami, Słowacją oraz Litwą jest przekroczeniem poza przejściem granicznym**. Należy zatem przyrzeć się ogólnym danym dotyczącym nielegalnego przekroczenia granicy RP. W tabeli 5. ujęto dane dotyczące zatrzymanych w przejściach granicznych jak i poza nimi.

Tabela 5. Zatrzymani²⁶ za nielegalne przekroczenie lub usiłowanie przekroczenia granicy Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2011–2015

Odcinek granicy	2015	2014	2013	2012	2011
Rosja	205	146	107	25	73
Białoruś	412	352	461	467	226
Ukraina	2224	1 142	956	791	808
Morska zewnętrzna	86	132	53	66	83
Lotnicza zewnętrzna	435	352	281	308	189
Litwa	375	269	132	137	100
Słowacja	94	77	27	8	16
Czechy	804	574	276	395	277
RFN	2069	1 709	1 383	850	700
Morska wewnętrzna	163	104	92	45	9
Lotnicza wewnętrzna	110	54	27	156	21
Razem	3615	4 911	3 795	3 248	2 502

Źródło: Komenda Główna Straży Granicznej (dokument niepublikowany, przekazany Autorce z Komendy Głównej Straży Granicznej na jej indywidualny wniosek – przyp. red.).

Zjawisko nielegalnego przekroczenia granicy na polskich granicach, w porównaniu z pozostałymi granicami UE, jest minimalne. Jak wynika z przedstawionych danych (tabele 3. oraz 5.), na polskim odcinku zewnętrznej granicy UE częściej mamy do czynienia z usiłowaniem nielegalnego przekroczenia granicy w przejściach granicznych. Sprawcy zazwyczaj odwołują się do metod polegających na posługiwaniu się przerobionym dokumentem, rzadziej podrobionym dokumentem²⁷. Przykładowo można wskazać na posługiwanie się wyłudzonymi dokumentami, głównie wizami. Tę metodę wykorzystują np. obywatele Ukrainy, którzy posługują się głównie wyłudzonymi (sfalszowanymi) wizami oraz w mniejszym stopniu stemplami kontroli granicznej. Do popularności tej metody przyczyniał się koszt wizy nieporównywalnie niższy od ceny sfalszowanego dokumentu podróży. Najwięcej ujawnień nastąpiło na odcinkach granicy z Ukrainą, Niemcami, Czechami

²⁶ Zgodnie z przyjętymi definicjami przez Straż Graniczną zatrzymanie może oznaczać również tzw. ujawnienie, ujęcie itp. Obejmuje przypadki „wykrycia” danego zdarzenia i zatrzymania/ujęcia/ujawnienia osoby dokonującej danego czynu. Obejmuje również zatrzymania osób, którym postawiono inny zarzut niż przekroczenie granicy państwowej wbrew przepisom (np. fałszerstwo dokumentów). Komenda Główna Straży Granicznej, *Informacja o sytuacji na granicy państwowej. Działania Straży Granicznej w 2012 roku (porównanie do 2011 roku)*, Warszawa 2013, s. 2.

²⁷ Por. M. Perkowska, *Zagrożenie przestępczością na wschodniej granicy Polski – struktura i dynamika zjawiska*, „Politeja” 2016, nr 41, s. 128-129.

i podczas kontroli wewnątrz terytorium kraju. Najczęściej używanym fałszywym dokumentem były wize (przede wszystkim polskie) oraz odciski stempli kontroli granicznej (gdzie przeważały stemple polskie i słowackie). Warto odnotować powtarzające się ujawnienia fałszerstw tzw. dokumentów towarzyszących, które pozwalały wyłudzić wizę (głównie zaproszenia)²⁸.

Przekraczając granicę w przejściu granicznym cudzoziemcy posługują się także metodą na podobieństwo, tzw. *look alike*. Polega ona na posługiwaniu się dokumentami innych osób (oryginalnymi lub podrobionymi), które są przesyłane pocztą lub poprzez kuriera. Straż Graniczna ujawniła taki proceder np. w przypadku obywateli Nigerii i Chin²⁹, a także Ukrainy³⁰, którzy, jak się okazuje podczas kontroli, posiadają przy sobie także dokumenty innej osoby (paszporty, prawa jazdy, karty pobytu). Ujawnione przesyłki pocztowe zawierają paszporty np. nigeryjskie ze zmienionymi danymi osobowymi i innymi fotografiami³¹.

Największe zagrożenie nielegalną migracją utrzymywało się na granicy z Ukrainą i Niemcami. W pierwszym przypadku ma to związek z niestabilną sytuacją polityczną na Ukrainie. Rosyjsko-ukraiński konflikt militarny skutkowało tym, że Ukraina stała się głównym źródłem migracji obserwowanej w Polsce. W przypadku granicy polsko-niemieckiej zagrożenie utrzymywało się od lat w kierunku z Polski do Niemiec. Polska jest traktowana przez większość nielegalnych migrantów jako kraj tranzytowy³². W ostatnich dwóch latach największy wpływ na taką sytuację miała otwarta polityka azylowa Niemiec³³, co było czynnikiem sprzyjającym zwiększonemu napływowi do Niemiec również przez terytorium RP.

Szczegółowe analizy pozwalają na stwierdzenie, iż największą liczbę zatrzymanych na granicy zewnętrznej w analizowanym okresie stanowili obywatele Ukrainy, Rosji oraz Białorusi. Ponadto na granicy zewnętrznej ujawniani są także obywatele Mołdawii, Gruzji oraz Wietnamu³⁴.

²⁸ Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, *Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce 2014*, Warszawa 2015, s. 103.

²⁹ Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, *Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce 2009*, Warszawa, 2010, s. 66.

³⁰ Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, *Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce 2011*, Warszawa 2012, s. 115.

³¹ Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, *Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce 2009*, Warszawa 2010, s. 66.

³² Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, *Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce 2014*, Warszawa 2015, s. 102.

³³ Por. *Solidarność po europejsku*, „Biuletyn Migracyjny” 2015, nr 52 s. 1, <http://biuletynmigracyjny.uw.edu.pl/52-wrzesien-2015/solidarnosc-po-europejsku>; odczyt z dn. 1.07.2016.

³⁴ Por. M. Perkowska, *Przekroczenie granicy państwa wbrew przepisom jako forma nielegalnej migracji*, [w:] *Ochrona praw człowieka w polityce migracyjnej Polski i Unii Europejskiej*, red. W. Pływaczewski, M. Ilnicki, Olsztyn 2016, s. 202; R. Rogala, [w:] *Ustawa o cudzoziemcach. Komentarz*, red. J. Chlebny, Warszawa 2015, s. 76–77; P. Dąbrowski, *Cudzoziemiec niepożądany w polskim prawie o cudzoziemcach*, Warszawa 2011, s. 125–126.

Analizując problem nielegalnej migracji należy przyrzeć się także danym statystycznym dotyczącym odmów wjazdu na terytorium UE. Odmowa wjazdu jest instrumentem administracyjnym, wyrażającym immamentną część uprawnień państwa przyjmującego do decydowania o możliwości dopuszczenia cudzoziemca do swojego terytorium³⁵. Jest to także wskaźnik, który pozwala na określenie presji nielegalnej migracji do Europy.

Zgodnie z art. 13 kodeksu granicznego Schengen³⁶ decyzję o odmowie wjazdu na zewnętrzną granicę państw członkowskich wydaje się cudzoziemcowi, który:

1) nie posiada ważnego dokumentu podróży lub dokumentu uprawniającego do przekroczenia granicy;

2) nie posiada ważnej wizy, jeżeli jest wymagana lub nie posiada ważnego dokumentu pobytowego;

3) nie uzasadnił celu i warunków planowanego pobytu oraz nie posiada wystarczających środków utrzymania, zarówno na czas trwania planowanego pobytu, jak i na powrót do państwa pochodzenia lub na tranzyt do państwa trzeciego;

4) którego dane widnieją w SIS do celów odmowy wjazdu;

5) uważany jest za stanowiącego zagrożenie dla porządku publicznego, bezpieczeństwa wewnętrznego, zdrowia publicznego lub stosunków międzynarodowych jednego z państw członkowskich, a w szczególności jeśli dokonano wobec niego na tej samej podstawie wpisu do celów odmowy wjazdu w bazach krajowych³⁷.

Polski ustawodawca w art. 28 ust. 1 ustawy o cudzoziemcach³⁸ powtórzył te same przesłanki, dodając jeszcze dwie sytuacje, a mianowicie, gdy cudzoziemiec posiada ważne dokumenty, ale wykorzystał dopuszczalny okres pobytu na terytorium państw obszaru Schengen wynoszący 90 dni w każdym okresie 180 dni, a także gdy cudzoziemiec posiada podrobiony lub przerobiony dokument podróży, wizę lub inny dokument uprawniający go do wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i pobytu na tym terytorium.

³⁵ R. Rogala, dz. cyt., s. 76–77; P. Dąbrowski, dz. cyt., s. 125–126.

³⁶ Rozporządzenie (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady z 15.03.2006 r. ustanawiające wspólnotowy kodeks zasad regulujących przepływ osób przez granice (Kodeks Graniczny Schengen) – Dz. Urz. UE L105 z 13.04.2006 r.

³⁷ Por. A. Szachon-Pszenny, *Uruchomienie Systemu Informacyjnego Schengen drugiej generacji w 2013 r. jako wzmocnienie bezpieczeństwa swobodnego przepływu osób i towarów*, „Monitor Prawa Celnego i Podatkowego” 2013, nr 5, s. 191–199.

³⁸ Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach, Dz. U. poz. 1650 ze zm.

Tabela 6. Cudzoziemcy, którym udzielono odmowy wjazdu na terytorium UE w latach 2011–2015, wg obywatelstwa

Granica	2011	2012	2013	2014	2015
Lądowa	59 592	65 105	78 606	63 701	66 503
Lotnicza	49 419	44 063	44 785	46 292	46 713
Morska	9 266	7 356	5 844	4 894	5 279
Razem	118 277	116 524	129 235	114 887	118 495
Obywatelstwo					
Ukraina	15 811	18 108	16 380	16 809	25 283
Albania	15 983	12 060	11 564	12 999	15 025
Rosja	9 225	10 113	22 698	10 776	10 671
Serbia	6 672	5 652	8 181	8 657	6 883
Białoruś	5 983	5 035	4 572	5 172	4 715
Gruzja	2 801	8 846	8 100	5 100	b.d.
Maroko	4 168	4 256	5 372	4 439	4 085
Bośnia i Hercegowina	1 762	1 693	3 523	4 010	3 784
Turcja	3 353	3 086	2 999	3 048	3 250
Algieria	1 270	1 407	2 075	2 730	2 435
Pozostałe	51 249	46 268	43 771	41 147	42 364

Źródło: Frontex, *Annual Risk Analysis*, Warsaw 2016, s. 66, <http://frontex.europa.eu/publications/>, dostęp 15.07.2016

Liczba odmów wjazdu udzielana na zewnętrznych granicach UE w analizowanym okresie utrzymywała się na stałym poziomie (tabela 6.). Większość odmów udzielana była na granicach lądowych (w 2015 r. było to 56% wszystkich odmów), co wynika przede wszystkim z największego natężenia ruchu osobowego na tych granicach, co z kolei uwarunkowane jest niskimi kosztami podróży lądowej w przeciwieństwie do podróży lotniczej czy morskiej.

W latach 2011–2015 najwięcej odmów wjazdu udzielono obywatelom Ukrainy, co miało miejsce na granicy lądowej. Natomiast na przejściach lotniczych najwięcej odmów udzielono obywatelom Albanii. Dominacja obywateli tego państwa wynika z liberalizacji reżimu wizowego, co miało miejsce w 2011 r. Główną przyczyną odmowy wjazdu na terytorium UE był brak wizy oraz brak dokumentów uzasadniających cel pobytu³⁹.

³⁹ Frontex, *Annual Risk Analysis*, Warsaw 2015, s. 23.

Tabela 7. Cudzoziemcy, którym nie zezwolono na wjazd na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2011–2014

Odcinek granicy	2011	2012	2013	2014
z Rosją	976	1 500	1 469	1 334
z Białorusią	9 392	14 845	26 483	12 523
z Ukrainą	10 723	14 910	13 822	13 186
Morska	89	74	21	25
Lotnicza	867	880	656	619
Razem	22 047	32 209	42 451	27 687

Źródło: Komenda Główna Straży Granicznej (dokument niepublikowany, przekazany Autorze z Komendy Głównej Straży Granicznej na jej indywidualny wniosek – przyp. red.).

Polska jest państwem członkowskim UE, które wydawało najwięcej odmów wjazdu – w większości obywatelom Ukrainy – na granicach lądowych (Tabela 7). Przy czym należy zwrócić uwagę na fakt, że w Polsce rejestrowane są odmowy wjazdu, a nie cudzoziemcy, którym ich udzielono. Zatem w ciągu roku jednej osobie można udzielić kilkukrotnie odmowy wjazdu. Analizując liczby osób, którym udzielono odmowy należy stwierdzić, że najwięcej zdarzeń w 2015 r. miało miejsce na granicy węgiersko-serbskiej⁴⁰. Niemniej jednak trzeba zauważyć, że presja migracyjna na wschodniej granicy RP jest najsilniejsza na wschodnim-lądowym szlaku migracyjnym do UE.

Uwagi końcowe

Zjawisko nielegalnej migracji do UE w ostatnich dwóch latach przybrało na sile i przekroczyło wielokrotnie rozmiary dotychczasowych fali migracyjnych. Czynniki *push* były przede wszystkim sytuacje w państwach wysyłających takie jak wojna domowa w Syrii czy niestabilna sytuacja polityczna na Ukrainie. Nie bez znaczenia były też czynniki *pull* w państwach UE, np. otwarta polityka Niemiec wobec uchodźców, zgodnie z którą jeszcze niedawno zakładano przyjęcie każdego uchodźcy.

Skalę nielegalnej migracji ujawnianej na polskim zewnętrznym odcinku granicy UE należy uznać za niewielką, a wręcz minimalną w porównaniu z pozostałymi odcinkami zewnętrznej granicy UE. Wynika to przede wszystkim z faktu, że przez terytorium naszego państwa nie prowadzą aktualnie szlaki migracyjne z Bliskiego Wschodu, które koncentrują się głównie na południu Europy. Na polskich granicach ujawniani są przede wszystkim obywatele państw sąsiadujących. To właśnie względna geograficzna bliskość dla znacznej części nielegalnych migrantów (głów-

⁴⁰ Frontex, *Annual Risk Analysis*, Warsaw 2016, s. 23.

nie obywatele Rosji, Białorusi, Ukrainy, Mołdawii), łatwość dotarcia (różnorodne szlaki komunikacji), obecność diaspor cudzoziemców (szczególnie dotyczy to obywateli Wietnamu, Chin oraz Ukrainy) oraz dość znaczna możliwość znalezienia nielegalnego zatrudnienia są czynnikami przyciągającymi. Z drugiej strony położenie geograficzne Polski warunkuje migracje tranzytowe przez jej terytorium na zachód Europy.

Niezależnie od minimalnego zagrożenia na polskich granicach, należy przeciwdziałać zjawisku nielegalnej migracji przez polskie granice. W tym celu szczególnie istotne jest monitorowanie tzw. kanału nadbałtyckiego prowadzącego do Polski przez terytorium Łotwy i Litwy (i dalej do UE), który jest coraz częściej wykorzystywany przez nielegalnych migrantów. Ponadto uwadze służb nie może umknąć nielegalna migracja cudzoziemców pochodzących z krajów tzw. wysokiego ryzyka, a także przenikanie na obszar UE (Schengen) ekstremistów, przybywających pod przykryciem migracji uchodźczej i ekonomicznej.

Słowa kluczowe:

nielegalna imigracja,
granica zewnętrzna UE,
kryzys migracyjny.

Keywords:

illegal immigration,
EU external border,
migration crisis.

Illegal immigration threat on the Polish section of European Union's external border

In the time of current discussion on illegal immigration in Europe, it is important to present the scale and dynamics of this phenomenon in Poland in the period of last five years. The article first presents the situation at European Union's external borders based on data provided by Frontex. The main analysed issue is the illegal border crossing at the Polish section of the external EU border. The phenomenon is presented on the base of data provided by the Polish Border Guard mostly concerning the numbers of illegal border crossing and refusal of entry into the Polish territory.